

dem enim ratione, qua defendit, et explicat principia aliarum scientiarum, defendet et propria. Tunc ergo est difficultas, ex quibus principiis procedit sapientia ad probanda, vel defendenda, et explicanda sua principia. Non ex eisdem, sic enim probaret idem per idem, et explicaret idem per idem. Nec possunt eadem veritates esse principia, et conclusiones. Illæ ergo veritates, quæ sunt principia nunquam attinguntur a sapientia ut conclusiones, vel si attinguntur, illa non sunt principia. Ex aliis vero principiis non potest sapientia procedere, quia non dantur alia principia altiora, quam ea ex quibus sapientia procedit; nec potest intra suos limites aliqua scientia uti principiis extraneis. Ad quæ ergo principia reducere potest sapientia probationem, vel defensionem suorum principiorum.

III. Respondetur ad sapientiam non pertinere probare directe veritatem primorum principiorum, sed quoniam quoad nos quædam principia sunt notiora, aut communiora aliis, et constant terminis notioribus, et communioribus, pertinet ad sapientiam, si negentur aliqua principia, ita eorum terminos declarare, quod reducantur ad terminos magis communes, qui a nemine negantur, neque ignorantur. Quare bene potest sapientia contra negantes aliqua principia procedere deducendo per consequentiam, et probationem ad principia ita communia, quod a nemine negentur, sicut ad duas contradictorias. Et in hoc modo probativo, et ostensivo etiam de propriis principiis judicare potest, et unum reducere ad aliud: sicut etiam theologia aliquid, quod alias est de fide, et consequenter principium ejus, potest ostendere per aliud non simpliciter per evidentiam probativam, sed theologico modo, qui fidei non repugnat, eo

quod bene potest aliquid esse immediate de fide, aut objectum primum de fide, et tamen discursu theologico comprobari; sicut est de fide nos omnes resurrecturos, et tamen id probavit Paulus ex resurrectione Christi, et de fide immediate est Deum esse intelligentem, aut habere providentiam de omnibus, et tamen id etiam discursu theologico probatur ex summa Dei immaterialitate, et perfecto regimine creaturarum.

IV. Quod ergo ad sapientiam non pertineat per se, et directe probare veritates principiorum manifestum est, quia principia carent medio probativo sui intrinseco et proprio, cum sint definitiones, quæ non habent aliud principium anterius, ex quo probentur, aut veritates per se, et ex terminis notæ; quæ si probarentur ex aliis principiis, ipsæ non essent principia simpliciter, sed conclusiones ex aliis principiis deducibiles. Cum autem in conclusionibus deducendis non sit processus in infinitum, oportet devenire ad aliquas veritates, quæ ex aliis prioribus non probentur, sed in se, et per se sint evidentes, et notæ; si enim etiam per alias probarentur, etiam de illis quærerem quomodo probentur per alias, et sic de aliis, quousque sistamus in veritatibus, quæ ex aliis non probantur, sed per se sunt notæ. De istis igitur sapientia non potest tradere probationem directe, et se. Solum ergo possunt defendi, aut explicari per aliquod medium extrinsecum.

V. Et quidem si negentur, vel restant alia principia communiora, et universaliora, quæ sunt magis communia, et a nemine negantur, vel non restant alia principia altiora, sed negantur omnia. Si hoc secundum, non potest sapientia procedere, quia contra negantes principia non est disputandum, videlicet

si negentur omnia, etiam illa quæ valde communia sunt. Si primum, potest ostendere quod non possunt negari illa principia minus communia, nisi hæc etiam communissima negentur, ut si ostendatur sequi ex negatione eorum dari duo contradictoria simul vera contra illud principium: Quodlibet est vel non est. Quod utique facit sapientia per disputationem, et discursum non directe ostendendo veritatem illorum principiorum, sed ostendendo sequi inconueniens, quod quia est notissimum quoad nos, dicuntur ea principia explicari magis, et defendi quoad nos.

VI. Dices: Quomodo ergo sapientia potest reflectere super sua principia, cum illa sint communissima, et universalissima, et sic non possint ad altiora principia reduci, respondetur quod etiam ipsa sapientia habet plura principia; quorum unum est universalius alio, et constat terminis magis notis quoad nos: sicut in metaphysica hoc principium: Quodlibet est vel non est, magis universale, et notum est, quam illud: Angeli carent materia: substantia non potest inherere: relatio totum suum esse habet ad aliud, et alia similia, quæ continent definitiones, aut explicationes quidditatum superiorum entium, et potest super ista principia reflectere, et negantes illa deducere ad inconueniens dandi duo contradictoria. Si vero negetur illud primum principium: Quodlibet est vel non est, non potest reduci ad aliud, sed solum ad sensum ostendi quomodo repugnet in terminis. Similiter in theologia ex eo quod Deus sit actus purus, et ens summe perfectum (hoc enim nomine Dei intelligimus, et supponimus) probat Deum esse intelligentem, aut volentem, aut æternum, et alia attributa, cum tamen hæc etiam attributa

sint principia per se nota, seu per se credita in fide, et consequenter teneant se ex parte principiorum theologiæ, quia quæ immediate tradit fides, præsertim in suo objecto primario, quod est Deus, sunt principia pro theologia. Et tamen probantur discursu theologico, et possunt se habere ut conclusiones ad ipsum quod respectu fidei est immediate creditum, et tamquam principium, quia discursus theologicus compatitur cum fide, quia non facit evidentiam simpliciter, sed deductam ex principiis creditis prout reperitur in nobis.

VII. Nec repugnat id quod se habet ut principium minus universale, et notum, reduci ad id quod universalius est, et notius, seu magis commune in ipsa fide, ostendendo unum non posse consistere sine alio. A priori autem, et tamquam ex causa non potest ostendere unum attributum ex alio, loquendo de vera, et physica causa, quæ in Deo non est, et alias utrumque est immediate de fide, et æque primo creditum, licet non æque primo deserviens pro discursu, quo theologia etiam sua principia probat. Vel si unum probatur ex alio quasi ex causa non physica, sed logica, id est, ex connexionione unius cum alio, talis demonstratio non erit theologica, quæ procedit ex creditis, aut ex una præmissa credita, sed erit demonstratio metaphysica mutuata a theologia, quæ demonstrat unum attributum ex alio reducendo ea ad principia desumpta ex ipsa natura deitatis, et entis increati.

VIII. Ex his patet ad rationes dubitandi positas in principio hujus dubii. Ad primam dicimus, evidentiam illam, et ostensionem principiorum non esse per principia intrinseca, sed ex aliquo extrinseco, et faciente quoad nos aliquam majorem explicationem, seu ostensio-

nem, quatenus reducuntur ad principia communiora, et minus negata, ostendendo, si illa negantur, debere etiam ista negari. Et licet omnis probatio demonstrativa sit inferior notitia evidenti ex terminis, tamen quando ista negatur ab aliquibus non plene intelligentibus terminos, non est inconueniens quod illis per demonstrationem aliquam manifestetur, nec est inconueniens, quod quoad nos fiat explicatio, et defensio principiorum per aliquem discursum, et demonstrationem quoad negantes illa per deductionem ad principia superiora, ostendendo dari duas contradictorias, aut negari debere principium illud universalius, quod a nemine negatur; ista demonstratio licet sit inferior ad evidentiam ex terminis, contra negantes tamen principia, vel terminos eorum non intelligentes est necessaria illa demonstratio, et quoad illos evidentior (supposito quod negant principia) quatenus ad inconueniens ducit, quod negare non possunt.

IX. Ad secundam dicitur, sapientiam posse etiam reflectere supra sua principia, et de illis iudicare defendendo, et explicando, et deducendo ad illud inconueniens, quod a nullo negari potest, scilicet non posse duas contradictorias esse veras, sed quodlibet esse aut non esse. Hoc autem principium, si negetur, non potest ipsa sapientia ulterius defendere, aut explicare, quia hoc ita est notum per se, quod a nullo habente intellectum, et rationem negari potest. Reliqua vero principia possunt ad istud reduci, et per istud defendi, et explicari, et sub eo continentur. Unde de illis etiam potest sapientia iudicare, et discernere, quamdiu illud primum non negatur, quia ad illud reduci possunt, ut ad summum inconueniens, si negetur. Et sic quando in-

quiritur, quibus principiis defendat, et explicet sapientia sua propria principia, respondetur per illud primum omnium principiorum quodlibet est vel non est: si autem istud negetur, nullum aliud restat per quod explicentur, nec istud magis explicari, aut defendi potest, quam in se pateat. Nec attingit sapientia principia illa, vel aliarum scientiarum, ut conclusiones per intrinsecum medium probatas, et demonstratas; sed solum per extrinsecum medium defensas, et explicatas deducendo ad inconueniens negandi illud primum principium. Et sic intelligitur quod sapientia est intellectus et scientia, non quia sit formaliter uterque habitus, sed quia iudicat de objectis utriusque habitus reflectendo super principia, quæ sunt objecta habitus principiorum. Nec est putandum quod sapientia non procedat ex principiis, cum procedat discurrendo, et demonstrando; sed ex quibusdam principiis non solum procedit ad conclusiones, sed etiam explicat, et defendit alia principia deducendo ad inconueniens negandi primum principium.

ARTICULUS IV.

De divisione virtutis intellectualis practicæ in artem, et prudentiam.

Pars intellectus practica duplici virtute perficitur, scilicet arte et prudentia, eo quod duplex est materia dirigibilis ab intellectu practico, scilicet factibile, et agibile. Dicitur factibile illud quod consistit in aliquo opere, seu effectu, quatenus in se perfectum, aut bonum est, et sic factibile proprie invenitur in actione transeunte, et producente aliquid ad extra, quamvis etiam extendatur ad ea, quæ immanenter

fiunt in intellectu, et possunt etiam ab arte liberali dirigi, agibile autem est id quod consistit in usu libero, quatenus liber. Unde rectificare, et regulare hunc usum liberum pertinet ad unam virtutem, quæ est prudentia: rectificare autem, et regulare opus factibile non quoad liberum usum efficiendi ipsum, sed quoad ipsum opus, et effectum in se, pertinet ad artem.

QUÆRITUR PRIMO, QUOMODO ISTI HABITUS SINT VIRTUTES INTELLECTUALES.

I. Ratio dubitandi est, quia de ratione virtutis intellectualis est versari circa veritatem infallibilem, si enim sit defectibilis, poterit reddi falsus intellectus; falsitas autem est defectus ejus, sicut malitia est defectus voluntatis. Unde sicut non potest dari virtus in voluntate circa malum, ita nec in intellectu circa falsum. At prudentia, et ars versantur circa contingentia, non circa veritates infallibiles; ergo non sunt virtutes intellectuales.

II. Circa hoc communis solutio esse solet, quod istæ virtutes non versantur circa veritatem necessariam, et infallibilem speculative, et prout mensuratur per ipsum esse, vel non esse rei, sed circa veritatem infallibilem practice, id est, secundum conformitatem ad ipsas regulas quibus res practicata dirigitur. Proprie enim intellectus practicus est mensurativus operis faciendi, et regulativus. Et sic ejus veritas non est penes esse, sed penes id quod deberet esse juxta regulam, et mensuram talis rei regulandæ. Alia est autem mensura actionis liberæ ut libera, alia rei ut artificiosæ, et factibilis. Actus ut liber mensuratur lege, et dictamine recto, et sic di-

citur ejus veritas sumi per conformitatem ad appetitum rectum, hoc est, per conformitatem ad regulam per quam appetitus redditur rectus, quæ regula est lex, et rectus finis cui conformari debet appetitus, eo quod finis in practicis se habet ut principium in speculativis. Effectus autem artificiosus mensuratur, et regulatur regulis artis, et per ordinem ad illas sumitur ejus veritas. Regulæ autem artis sunt præcepta, quæ traduntur de aliquo artefacto faciendo conformiter ad finem artis, sicut illæ regulæ recte disponunt de fabricanda navi, vel domo, quæ conformiter ad finem navis, qui est navigare, vel ad finem domus, qui est habitare, traduntur.

III. Ex hoc autem nascitur difficultas, quid sit ista veritas practica; et quomodo illa sit infallibilis. Nam si veritas practica sumitur non ex eo quod in re est, vel non est certum, sed ex eo quod est conforme, vel non conforme appetitui recto, vel regulis rationis, committimus circulum, si quidem ideo actu sprudentiæ, verbi gratia, qui est actus practicus, est rectus, quia conformatur regulis rationis, quæ sunt regulæ prudentiæ, si quidem appetitus ideo est rectus, quia conformatur regulis prudentiæ, et rectitudini rationis.

IV. Et deinde, quia in ipsa prudentia non solum datur actus imperii qui subsequitur electionem, et dependet ab ejus rectitudine ut rectum sit, sed etiam datur actus iudicii, et consilii, qui præcedunt electionem; ergo talis, et talis actus habent suam veritatem practicam, non ex conformitate ad appetitum rectum, aut ab ejus rectitudine, sed ante eam; ergo ex conformitate ad rem in se sumitur veritas talium actuum. Quod etiam suo modo currit in arte, quæ ut dicit Aristoteles sexto ethicorum, capite quarto,